

Александар Т. Танасијевић¹
Крагујевац

УЛОГА ЕМПАТИЈЕ У НАСТАВИ СТРАНИХ ЈЕЗИКА И РАЗВОЈ ИНТЕРКУЛТУРНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ

У раду се разматра на који начин је у досадашњим истраживањима у области методике наставе страних језика обрађена тема значаја емпатије у процесу усвајања страних језика. Указује се на аспект, обим и ниво анализираних радова и њихов допринос досадашњим проучавањима ове области. Циљ рада је да у што већој мери обухвати радове на тему емпатије и укаже на значај овог вида афективних аспеката личности у области учења и усвајања страних језика. Анализа је указала на повезаност теме са усвајањем правилног изговора страног језика, као и са појавом и развојем интеркултурне компетенције која битно утиче на усвајање страних језика. Може се закључити да недостају истраживања на тему односа емпатије и наставе страних језика што може представљати предмет будућих истраживања.

Кључне речи: емпатија, настава страних језика, интеркултурна компетенција, улога наставника

1. Увод

Овај рад излаже преглед постојећих истраживања која се баве утицајем емпатије на процес усвајања страног језика. Основу за истраживање представља став да је језик основно средство интеракције и комуникације међу људским бићима (Bugarski 1996: 7). У сваки вид комуникације односно интеракције са другима, људи, у већој или мањој мери, укључују своје емоције. Проучавајући чиниоце који утичу на способност људи да постану саосећајни, Розенберг (2002) указује на кључну улогу језика и начина на који се користе речи. Уводећи термин *ненасилна комуникација*, аутор указује на посебан приступ у комуникацији који допушта да се потпуно испољи саосећајна природа људи повезујући нас једне са другима (Rozenberg 2002: 12). Самим тим, можемо закључити да емпатија представља једну од главних компоненти међусобне интеракције људи. Наиме, емпатија се најчешће тумачи као могућност да се разуме шта друга особа осећа. Да бисмо у потпуности били у могућности да саосећамо са другима морамо у што већој мери бити свесни својих осећања. Поставља се питање на који начин емпатија утиче на процес усвајања језика и на који начин се јавља код ученика страног језика? Анализа до сада објављених радова указује и на значај емпатије у раз-

1 aleksandar.tanasijevic21@gmail.com

воју интеркултурне компетенције која може битно утицати како на квалитет међуљудских односа у међународном окружењу тако и на процес усвајања страног језика.

1.1. Емоције и настава страних језика

У савременој дидактици и методици наставе изражене су тежње да се наставни процес осавремени и да настава буде окренута ка ученицима и њиховим индивидуалним особинама. Да би се тај циљ постигао, потребно је схватити шта утиче на формирање ученичког мишљења и који све то фактори утичу на настанак емоција у учионици које имају важну улогу у процесу усвајања страног језика. Многи теоретичари, попут Брауна (2000), Арнолд (1999), Гиоре (1972), усмерили су своју пажњу на истраживања афективних аспеката личности који утичу на усвајање страног језика. Арнолд (1999) наводи да познавање афективних аспеката у учењу води ка ефективнијем раду и усвајању знања. Такође, истиче да је од непроцењиве важности посвећивање пажње емоцијама које се могу јавити у процесу усвајања језика. Од насталих емоција много ће зависити приступ учењу, а касније и успех. Анксиозност, страх, стрес, све су то осећања која могу негативно утицати на учење језика. Арнолд уочава да наставници све више постају свесни улоге емоција ученика у процесу стицања знања, као и начина како да превазиђу извесне препреке (Arnold 1999: 2-3). У вези са улогом наставника Роџерс (Rodžers) и Скот (Skot) (2008: 744) говоре о значају наставникових осећања. Истичу да је за добру атмосферу у учионици потребно да је наставник у потпуности свестан својих емоција и да уме да их контролише. У свом раду ауторке не посвећују пажњу емпатији већ се више баве факторима који утичу на формирање личности наставника. Значајну пажњу афективном домену личности посвећује Браун (2000) указујући да на настанак емоција утиче велики број фактора, осећања која настају у односу на нас саме, али и осећања која настају из непосредног окружења, односно интеракције са другима. Може се закључити да у школском окружењу ученици ступају у непосредан контакт са другим ученицима, са наставницима и наставним градивом. Сви ти контакти у ученику буде одређене емоције које могу битно утицати на његов учинак у процесу усвајања знања, како страног језика тако и садржаја из других наставних предмета. Стога, разумевање на који начин људи осећају, одговарају на стимулусе, мисле, стварају систем вредности постаје веома важан аспект у теорији о усвајању страних језика. (Braun 2000: 154)

2. Појам емпатије

Језик представља главни механизам за стварање и одржавање веза у друштву. Филиповић (2009) дефинише језик као систем знакова који користимо у комуникацији, у интеракцији са осталим члановима наше говорне заједнице (Filipović 2009: 12). На основу анализираних радова

закључује се да су у анализи међуљудских односа многи теоретичари сложни у ставу да у сваки вид комуникације, односно интеракције са другима, људи, у већој или мањој мери, укључују своје емоције. Од насталих емоција у великој мери зависиће и квалитет успостављених односа. Истражујући развој и значај емоционалне интелигенције код људи Големан (2013) истиче да су емоционално вешти људи свесни својих осећања, да њима вешто владају и разумеју осећања других, што им даје предност у свим животним доменима (Goleman 2013: 34). У покушају да објасне појам емпатије теоретичари, који су се бавили овим питањем, полазе од мишљења да је емпатија могућност да се разуме шта друга особа осећа. Према Големану „емпатија је основна друштвена вештина- разумевање других и њихових осећања и уважавање различитих туђих реакција” (Goleman 2013: 252). У покушају да разуме људску суровост Барон Коен (2012) полази од појма емпатичности и покушава да схвати зашто је неки људи имају у мањој или већој мери од других. Иако се у свом истраживању не бави емпатијом у настави страних језика, Барон Коен износи своје виђење и на изванредан начин дефинише емпатију. По његовим речима „емпатија настаје када пажња појединца престане да буде једнострано усмерена и уместо тога, постане двострано усмерена“ (Baron Koen 2012: 23). Наиме, Барон Коен под емпатијом сматра способност појединца да препозна шта друга особа мисли или осећа и да одговори на њене мисли и осећања одговарајућим осећањима. Разрађујући дубље појам емпатије, аутор под емпатијом подразумева способност тачног разумевања позиције друге особе, чиме се доприноси да се друга особа осети цењеном, прихваћеном и поштованом. Разумевањем туђих осећања успешно се избегава ризик од било каквих неспоразума (Baron Koen 2012: 24). Слична запажања могу се уочити и код Големана који у жељи да дефинише настанак емоција, али и да одреди у ком обиму емоције одређују понашање људи у свим доменима живота, уводи и термин социјална интелигенција. Према његовим речима, особе које поседују одређени вид социјалне интелигенције са лакоћом успостављају контакт са другима, умеју да *прочитају* њихове реакције и осећања, али и да решавају неспоразуме настале на било ком животном пољу (Goleman 2013: 114).

Попут Големана (2013) и Барон Коена (2012), Розенберг (2002) истиче да емпатија захтева усмеравање пуне пажње на поруку другог. На тај начин саговорнику дајемо простор и време потребно да би се потпуно изразио и осетио схваћеним (Rozenberg 2002: 98). По речима овог аутора кључни састојак емпатије је *присушност*. Под присутношћу аутор подразумева то да смо присутни за другог и за оно што он доживљава. Управо та присутност, по речима Розенберга, јесте оно што раздваја емпатију од менталног разумевања и саосећања (Rozenberg 2002: 99-100).

Сличне ставове можемо пронаћи и код Брауна (2002) који у својим истраживањима афективних аспеката личности посвећује пажњу и појму емпатије. Тумачећи емпатију као способност разумевања туђих осећања наводи да емпатија има велики значај у непосредној комуни-

кацији. Да би комуникација непрекидно текла, потребно је изаћи ван граница властитог ега и разумети емотивна стања саговорника. У непосредној вербалној комуникацији готово истовремено долази до повратне информације, лакше је пробудити емпатију, док писани вид комуникације захтева виши ниво когнитивних процеса да би се на основу речи могле претпоставити емоције особе чије речи читамо (Braun 2000: 165).

На основу анализираних радова стичемо утисак да у циљу дефинисања појма емпатије Розенберг даје најједноставнију, али уједно и најпотпунију дефиницију појма, дефиницију која у себи садржи све аспекте који се могу запазити и код других аутора, а који су изложени у овом одељку. Розенберг сматра да је „емпатија разумевање пуно поштовања за оно што други доживљавају“ (Rozenberg 2002: 97).

3. Емпатија и усвајање страних језика

Крашен (1981) дефинише емпатију као могућност да се ставимо у „туђу кожу“ и указује на њен значај у процесу усвајања страног језика. Наиме, Крашен сматра да ће се особа која у себи поседује одређени степен емпатије лакше идентификовати са говорницима циљног језика, што ће процес усвајања датог језика учинити једноставнијим. Емпатија је, судећи по његовим речима, у непосредној и нераскидивој вези са осталим афективним аспектима личности (Крашен 1981: 23).

У свом заједничком раду Тејлор, Гиора, Кетфорд и Лејн (1969) способност правилног изговора приписују степену емпатије који у себи поседује појединац који учи страни језик, односно са његовом осетљивошћу на осећања других људи. Аутори сматрају да појединци који показују више емоција у интеракцији са другима лакше примају суптилне знакове у виду понашања и осећања. На тај начин, они имају повећану могућност да разликују поменуте знакове, који, када се у обзир узме говор тј. употреба језика у комуникацији, доводе до изговора сличном изговору изворног говорника (Tejlor, Giora, Ketford, Lejn 1969: 463). Аутори, такође указују на недовољно истраживања о томе на који начин емпатија утиче на процес учења страног језика и истичу постојање, углавном, теоријских објашњења и могућих дефиниција емпатије у шта смо се могли уверити приликом прикупљања грађе за овај рад.

Дефинишући емпатију са становишта психоанализе, Гиора (1972) долази до закључака о утицају емпатије на процес усвајања страних језика. У свом раду Гиора посебну пажњу посвећује процесу усвајања аутентичног изговора страног језика, разматрајући у ком животном добу појединца ће се постићи највећи учинак. Усвајању правилног изговора Гиора прилази са психолошке тачке гледишта и наглашава значај индивидуалних карактеристика личности у процесу учења страног језика. Судећи по речима овог аутора, усвајање правилног изговора, поред изучавања граматике, синтаксе и лексике, представља значајну компоненту учења страног језика, компоненту која се нипошто не сме занемарити. У претходном одељку навели смо Брауново становиште да је за несметану

и успешну комуникацију потребно изаћи ван граница властитог ега и разумети осећања саговорника (Braun 2000: 165). У вези са тим, Гиора одлази корак даље и наводи да способност правилног изговора зависи од појединачних способности човека да заборачи у нови систем комуникације, односно да заборачи ван граница властитог ега. Наиме, усвајање страног језика захтева од појединца да заузме други идентитет тј. да покаже флексибилност и способност да разуме друге. Узимајући у обзир све наведене аспекте Гиора закључује да је способност емпатисања, као могућност да се разумеју осећања друге особе, у уској вези са процесом усвајања страног језика и усвајањем правилног изговора тј. изговора најприближнијем говору изворног говорника (Giora 1972: 142-146).

За разлику од Гиоре (1972) који емпатију доводи у везу са самим процесом усвајања језика, Браун (2000) у својим тумачењима ове афективне карактеристике личности показује посебну заинтересованост за појаву емпатије међу припадницима различитих култура односно указује на утицај емпатије на развој интеркултурне компетенције, што се може довести у везу са процесом усвајања страног језика, о чему ће бити речи у поглављима која следе. Наиме, у учењу страних језика долази до непосредног контакта различитих култура, па самим тим способност разумевања туђих осећања има значајну улогу јер утиче на изграђивање толеранције и отворености особе ка новим и другачијим садржајима и људима, а самим тим и ка бољој мотивацији за учење као и бољем усвајању циљног језика (Braun 2000: 164-166).

4. Емпатија и интеркултурна компетенција

Ближе одређење појма интеркултурна компетенција (ИК) може се пронаћи код Синикропа, Нориса и Ватанабеа (2007) за које ИК у најширем смислу представља могућност појединца да успостави непосредан примерен контакт са особом другачијом по питању културе (порекла) и матерњег језика. ИК подразумева да појединац може да иступи из личног културног оквира и успостави било какву врсту односа са особама које припадају другачијем културном и језичком контексту. То је способност да се интерпретирају, објасне, повежу догађаји и чињенице из друге културе са властитом. У жељи да пруже теоријску и практичну основу ИК, поменути аутори указују на емпатију као на једну од *димензија* ИК и тумаче је као могућност појединца да схвати осећања других у датом тренутку (Sinikrop, Noris, Vatanabe 2007: 9). По речима аутора при контакту припадника различитих култура успешност комуникације зависиће од степена емпатије коју појединац поседује, односно, што је тај степен већи и сама комуникација ће тећи лакше (Sinikrop, Noris, Vatanabe 2007: 16). Аутори указују и на то да је поседовање и развијање ИК значајно не само као вид личног усавршавања већ има дубљи значај за све видове сарадње између припадника различитих култура у будућности (Sinikrop, Noris, Vatanabe 2007: 1-5). Можемо закључити да су такви ставови аутора оправдани, посебно ако узмемо у обзир честе миграције становништва

у стране земље у потрази за послом, туристичка путовања, студирање у иностранству итд. Из наведених разлога можемо закључити да настава страних језика поред стицања знања у области граматике, лексике и синтаксе треба да буде окренута и ка развијању ИК код ученика. На тај начин би се смањила могућност настанка културног шока при контакту са другачијом културом.

Своје виђење појма ИК износи и Марандон (2003) истичући значај способности да се прихвате различите социјалне навике, ставови и уверења. Према његовим речима потребно је имати вољу да се саслушају и разумеју потребе и осећања саговорника, што подразумева развијену, или бар делимично развијену, способност емпатисања. Марандон наглашава да је емпатија основни елемент комуникације међу људима, она варира од особе до особе и захтева минимално познавање властитих емоција. Поред личне емпатије, коју особе поседују у себи или не, постоји и тзв. интеркултурна емпатија (*empatía intercultural*) која превазилази границе личности и обухвата читав контекст у коме долази до успешно остварене комуникације међу припадницима различитих нација (Marandon 2003: 77-93). У свом раду Марандон пажњу више посвећује општим карактеристикама ИК и факторима који утичу на њено настајање не дајући осврт на појаву ИК у учионици страних језика.

Запажамо да, иако говори о ненасилној комуникацији и емпатији, Розенберг (2002) износи одређене ставове који се могу довести у везу са Марандоновим виђењем појма ИК и способношћу појединца да прихвати другачије ставове и уверења. Наиме, Розенберг истиче да се емпатија, у односима са другима, јавља искључиво онда када су успешно уклоњене унапред замишљене идеје и судови који могу постојати између саговорника (Rozenberg 2002: 97).

5. Интеркултурна компетенција и настава страних језика

На значај емпатије и интеркултурне компетенције (ИК) у настави страних језика указује и Зу (2011). Усвајањем страног језика, његових морфолошких и лексичких особености, истовремено се преноси и део културе народа који говори тај циљни језик. Од става који ученик заузме према другој култури са којом ступа у непосредан контакт зависиће и успех у учењу (Zu 2011: 116). Зу наводи да је током дугог низа година процес учења страног језика посматран као једноставно декодирање знакова док су елементи стране културе занемаривани. Зу уводи и појам интеркултурне свести (*intercultural awareness*) под којим обухвата свест о сопственој култури (културном наслеђу), као и свест о другој (различитој) култури. Другим речима, полази се са позиције свести о сопственим културним вредностима, уверењима и перцепцијама, као и са позиције свести о вредностима и перцепцијама које постоје унутар друге културе. Интеркултурна свест посебно долази до изражаја при сусрету и непосредној комуникацији припадника различитих културних заједница (Zu 2011: 116-117). Доказујући своје ставове Зу пореди сусрет америчке

и кинеске културе. Приликом прикупљања грађе за овај рад, као и на основу радова који су том приликом разматрани, стиче се утисак да теоретичари при објашњавању ИК за пример узимају Кину и САД, јер су различитости у погледу међуљудских односа, односа према послу, начину живота веома изражене. По речима Зуа у неким аспектима се уочавају потпуне супротности. Оно што је прихватљиво у једној култури не мора бити прихватљиво у другој. Често се дешава да сви културолошки аспекти нису видљиви на први поглед, скривени су испод површине па самим тим и њихово прихватање може дуже трајати или изазвати шок код припадника друге заједнице (Zu 2011: 118).

Попут Марандона (2003) и Зу користи термин интеркултурна емпатија, с тим што га доводи и везу са процесом учења страног језика и повезује га са могућношћу ученика да прихвати и разуме културу циљног језика и неометано комуницира у оквиру датог културног контекста. Зу сматра да треба имати у виду и факторе који могу негативно утицати на настајање интеркултурне емпатије па и на сам процес учења страног језика. На формирање ученичког мишљења могу утицати бројни стереотипи, предрасуде које владају у породици или у непосредном окружењу, а тичу се припадника одређене културне заједнице. Разматрајући Зуове погледе на значај емпатије и ИК у настави страних језика изражавамо слагање са ставовима аутора да у настави страних језика треба представљати садржаје који припадају култури циљног језика. Није потребно упорно указивати на различитости већ поћи од сличности које постоје међу људима. У настави страних језика треба неговати и подстицати развој ИК и интеркултурне емпатије да би се на тај начин ширили ученички видици, процес учења учинио ефектнијим, а смањио евентуални шок при сусрету са припадницима различитих култура (Zu 2011: 119).

Говорећи о значају увођења елемената културе у наставу страних језика, Фонкубјерта Муриел (2015) износи занимљиве ставове. По речима овог аутора развоју ИК у учионици страних језика највише ће допринети стварање такозване *културе учионице* (*cultura de aula*), односно учионице у којој ће се неговати различитости и индивидуалне карактеристике ученика и у којој ће владати атмосфера међусобног уважавања између свих учесника у самом наставном процесу као и при сусрету са другачијом културом (Fonkubjerta Muriel 2015: 1-3). Самим тим, можемо закључити да је улога наставника, као некога ко организује наставни процес, од непроцењивог значаја за развој ИК и интеркултурне емпатије.

6. Емпатија у учионици

По речима Вилотијевића (2000) за успешну реализацију наставног процеса важно место заузима улога наставника односно његов однос према ученицима као и однос према наставном градиву. Од тога колико наставник успева да контролише час пресудно ће зависити и успех у остваривању постављених циљева. Осим што организује и води наставни

процес наставник утиче и на стварање одређене атмосфере у учионици. Битно је створити пријатну и мотивишућу атмосферу као и створити атмосферу међусобног поштовања и уважавања између ученика, и да се исте те особине могу уочити у односу наставника према својим ученицима (Vilotijević 2000: 137-138).

Купер (2004) спроводи истраживање о општим одликама емпатије и њене улоге у учионици, с тим што даје другачији осврт на наставни процес. Она не говори о настави страних језика, већ о утицају емпатије која извире из односа наставник-ученик, а која утиче на настанак и развој моралне свести код ученика. Међутим, нека разматрања ове ауторке се могу применити и на наставу страних језика тј. индиректно су повезана са њом. По њеним речима, емпатија је веома комплексан феномен, блиско повезан са осећајем за моралне вредности које се развијају временом и у многоне зависе од квалитета непосредне интеракције са другима (Купер 2004: 12). Наставник који поседује развијену емпатију лакше успоставља контакт са ученицима, остварује емоционалну и менталну повезаност, што доводи до стварања позитивне атмосфере у учионици. Степен емпатије код наставника утиче на степен емпатије код ученика и њихову могућност да се повежу са другима и да од њих уче. Емпатија индиректно побуђује и друге афективне аспекте личности и утиче на успех у усвајању знања (Купер 2004: 12-13).

Из анализираних радова закључује се да емпатију особе поседују или не. Емпатија се не може научити, али сматрамо да се уз одређени труд може *пробудити* и подстаћи. Наиме, потребно је радити на развијању свести о значају разумевања властитих осећања и начина на који их изражавамо у контакту са другима. Розенберг (2002) објашњава да дубину властитих осећања откривамо када се усредсредимо на појашњавање онога што осећамо и онога што нам је потребно. Када научимо да слушамо себе, научићемо да слушамо друге чиме подстичемо пажњу, поштовање и емпатију (Rozenberg 2002: 13). Говорећи о језику саосећања Розенберг (2002) примере којима би потврдио своје тврдње проналази у свету одраслих. За разлику од Розенберга, група аутора Гуд, Фокс и Кофен (2011) даје осврт на значај емпатије у наставном процесу, али корене емпатије проналази још у раном узрасту, у првим месецима живота. У том узрасту дете ће више фокусирати своју пажњу на насмејано лице него на намрштено, иако у том узрасту деца немају развијену свест о томе шта одређени изрази лица могу да значе тј. коју емоцију изражавају. Аутори указују и на значај мимике за настанак емпатије код деце и наводе да мимика, уз говор тела, представља основни облик емпатије. Већ у првим месецима живота дете почиње да опонаша мимику лица своје мајке и да на неки начин разуме њене емоције (Gud, Foks i Kofen 2011: 25). Аутори такође истичу да ако се дете налази у наручју насмејане мајке код њега ће се развити осећај среће и сигурности. Временом, са растом, иако удаљено од мајке дете ће осмех повезивати са осећајем среће. Судећи по речима поменутих аутора у том раном уз-

расту приметан је утицај блиског породичног окружења на развој емпатије, а касније и утицај предшколских и школских установа (Gud, Foks i Kofen 2011: 25-26). Клима узајамног разумевања и подршке битно утиче на каснији развој емпатије код деце. Сматрамо оправданим ставове аутора да од најранијег узраста треба подстицати дете да изрази своја осећања како би их касније лакше препознало код других и самим тим схватило осећања друге особе (Foks, Kofen 2011: 25). Поред улоге породице Гуд, Фокс и Кофен, попут Купера (2004), указују и на улогу наставника тј. на то колико је она битна у наставном процесу, а посебно у процесу усмеравања пажње ученика на међусобну сарадњу и уважавање, што се остварује кроз наставно градиво али и кроз бројне игре и активности које наставник може осмислити за своје ученике (Gud, Foks, Kofen 2011: 26-28). Такође, на основу анализираних радова који третирају ову тему, може се закључити да наставу треба окренути према ученицима и неговати толеранцију, одбацити стереотипе и предрасуде. Зу (2011), Купер (2004), Марандон (2003) у својим радовима долазе до закључака да у настави страних језика треба неговати разумевање и прихватање различитости. На тај начин могу се проширити ученички видици, повећати њихова отвореност ка новом и другачијем што значајно доприноси усвајању страних језика и развоју интеркултурне компетенције уопште. Када је реч о усвајању страног језика и утицају емпатије на тај процес Оливарес (Olivares) (2012) подвлачи да је за успех у учењу страног језика од изузетне важности спремност на сарадњу са другима, као и уважавање другачијих ставова и погледа на свет. Све су то аспекти које треба развијати и неговати код ученика.

У истраживању присуства емпатије у учионици страних језика чини се да Мекалистер и Џордан Ирвин (2002) одлазе корак даље. Своју пажњу посвећују наставном процесу уопште, односно, улози наставника и емпатије у подучавању ученика који припадају различитим културама. Њихов рад је релевантан за наставу страних језика јер се наставници лако могу наћи у таквој ситуацији да имају ученике који припадају различитим културама, посебно ако се узму у обзир бројне миграције становништва у стране земље и њихове потребе за учењем страних језика ради брже интеграције у циљну заједницу. У учионици са ученицима из различитих култура наставник треба да има развијену способност емпатисања да би успоставио однос са ученицима, а ако је потребно и извршио извесне измене у наставном садржају, и на тај начин олакшао почетни културни шок код ученика приликом сусрета са другачијом културом. Креће се од становишта да је потребно да наставник буде свестан свог културног наслеђа и контекста у ком живи и ради, да би могао да разуме друге. Потребно је да настава буде окренута ка индивидуалним особеностима ученика и да се кроз њу негују поштовање, флексибилност и изградња поверења (Mekalister, Džordan Irvin 2002: 434-436). Ауторке упућују на значај емпатије, али наводе да је емпатија само један од фактора који утичу на успех у учењу. По њима, важно је и образовање наставника, али и његова способност да из непосредне околине одстра-

ни све негативне факторе који утичу на формирање његовог мишљења. Важно је и стално усавршавање наставника у области начина организовања наставног процеса и процеса преношења знања ученицима.

7. Закључак

На основу проучене литературе може се закључити да је поље емоција и њиховог утицаја на наставу заокупљало пажњу многих теоретичара. Указује се на значај афективних аспеката личности на учење и усвајање страног језика. Одређен број радова посвећен је појму емпатије и утицају емпатије на наставу страних језика. У покушају да дефинишу појам емпатије у својим радовима, већина аутора је сложна у ставу да се под појмом емпатије подразумева способност појединца да напусти границе свог ега и да се стави у „туђу кожу”. Емпатија је способност појединца да препозна шта друга особа осећа и мисли, и према речима одређених аутора од те способности зависиће успех у усвајању правилног изговора страног језика. Може се уочити и постојање великог броја радова који се баве улогом емпатије у комуникацији и интеркултурној компетенцији, док поље емпатије и наставе страних језика остаје недовољно истражено. Ипак, постојање одређеног броја радова на ту тему указује на заинтересованост аутора за то поље што би могло резултирати истраживањима у будућности. Упркос томе, значајан допринос разумевању улоге емпатије у настави страних језика дају управо радови који се баве емпатијом као фактором развоја интеркултурне компетенције. Интеркултурна компетенција представљена је као способност појединца да успостави непосредан контакт са особом која потиче из другачијег културног контекста. У настави страних језика ученици се сусрећу са аспектима другачије културе и од остварених односа, по речима многих аутора, зависиће и успех у учењу. На основу досадашњих истраживања закључује се да је у сусрету различитих култура потребно показати разумевање, толеранцију, способност да се саслуша и разуме саговорник. Стога, улога наставника, који те аспекте треба да подстиче и негује код својих ученика, постаје веома значајна у процесу учења и усвајања страног језика.

Литература

- Arnold 1999: J. Arnold, *Affect in language learning*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Baron Koen 2012: S. Baron Koen, *Psihologija zla*, Beograd: Clio.
- Braun 2000: D. Brown, *Principles of language learning and teaching*, White Plains: Pearson Education Company.
- Bugarski 1996: R. Bugarski, *Jezici*, Novi Sad: Matica srpska. [orig.]
- Бугарски 1996: Р. Бугарски, *Језици*, Нови Сад: Матица српска.
- Filipović 2009: J. Filipović, *Moć reči: Ogledi iz kritičke sociolingvistike*, Beograd: Zadužbina Andrejević.

- Fonkubjerta Muriel 2015: J. M. Foncubierta Muriel, *Comunicación intercultural: creencias, valores y actitudes en la enseñanza del español*, http://www.academia.edu/10450977/Comunicaci%C3%B3n_intercultural_creencias_valores_y_actitudes_en_la_ense%C3%B1anza_del_espa%C3%B1ol. 4. 2. 2015.
- Giora 1972: A. Giora, *Construct validity and transpositional research: Toward an empirical study of psychoanalytic concepts*, <http://deepblue.lib.umich.edu/bitstream/handle/2027.42/34141/0000426.pdf?sequence=1>. 10. 5. 2014.
- Goleman 2013: D. Goleman, *Emocionalna inteligencija*, Beograd: Geopoetika izdavaštvo.
- Gud, Foks i Kofen 2011: J. Good, J. Fox, R. Coffen, *Fostering the development of empathy in the classroom*, <http://research.avondale.edu.au/cgi/viewcontent.cgi?article=1055&context=teach>. 10. 2. 2014.
- Krašén 1981: S. Krashen, *Second language acquisition and second language learning*, London: Pergamon Press Inc.
- Kuper 2004: B. Cooper, *Empathy, interaction and caring: Teachers' roles in a constrained environment*, https://www.google.rs/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=5&cad=rja&ved=0CFcQFjAE&url=http%3A%2F%2Fwww.researchgate.net%2Fpublication%2F29439913_Empathy_interaction_and_caring_Teachers%27_roles_in_a_constrained_environment%2Ffile%2F9c96051dbb75f6a6f7.pdf&ei=GXI GU4SjjsoswaRo4HICQ&usq=AFQjCNFviZwmkESgvt3DuP8lnJd2WZhGw. 16. 3. 2014.
- Marandon 2003: G. Marandon, *Más allá de la empatía, hay que cultivar la confianza: Claves para el reencuentro intercultural*, <http://www.raco.cat/index.php/revistacidob/article/viewFile/28303/28137>. 10. 1. 2014.
- Mekalister i Džordan Irvin 2002: G. McAllister, J. Jordan Irvine, *The role of empathy in teaching culturally diverse students*, <http://www33.homepage.villanova.edu/edward.fierros/pdf/McAllister%20Irvine%20Content.pdf>. 10. 1. 2014.
- Olivares 2012: G. Olivares, *Does empathy make a difference in foreign language classroom*, <http://www.revistahumanidades.uda.cl/publica/050008.pdf>. 16. 3. 2014.
- Rodžers i Skot 2008: C. Rodgers, K. Scott, *The development of the personal self and professional identity in learning to teach*, https://www.academia.edu/1879050/The_development_of_the_personal_self_and_professional_identity_in_learning_to_teach. 20. 1. 2014.
- Rozenberg 2002: M. Rozenberg, *Jezik saosećanja*, Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva
- Sinikrop, Noris, Vatanabe 2007: C. Sinicrope, J. Norris, Y. Watanabe, *Understanding and assessing intercultural competence: a summary of theory, research, and practice (technical report for the foreign language evaluation project)*, [http://www.hawaii.edu/sls/uhwpsel/26\(1\)/Norris.pdf](http://www.hawaii.edu/sls/uhwpsel/26(1)/Norris.pdf). 10. 2. 2014.
- Tejlor, Giora, Ketford, Lejn 1969: L. Taylor, A. Giora, J. Catford, H. Lane, *The role of personality variables in second language behavior*, <http://deepblue.lib.umich.edu/bitstream/handle/2027.42/32874/0000252.pdf?sequence=1>. 10. 5. 2014.
- Vilotijević 2000: M. Vilotijević, *Didaktika. Organizacija nastave*, Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva. [orig.]
- Vilotijević 2000: M. Vilotijević, *Дидактика. Организација настава*, Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
- Zu 2011: H. Zhu, *From intercultural awareness to intercultural empathy*, <http://www.ccsenet.org/journal/index.php/elt/article/viewFile/9671/6919>. 23. 4. 2014.

Aleksandar T. Tanasijević

THE ROLE OF EMPATHY IN TEACHING FOREIGN LANGUAGES AND DEVELOPMENT OF INTERCULTURAL COMPETENCE

Summary

The paper examines the way in which the current research within the field of methods of teaching foreign languages has discussed the topic of the importance of empathy in the process of foreign language acquisition. It points to the aspect and volume of the analyzed papers and their contribution to the research within this field. The aim of the paper is to cover as much as possible research on empathy and emphasize the importance of this type of affective aspects of personality in the field of learning and acquisition of foreign languages. It starts from the premise that it is necessary to know your own feelings in order to fully comprehend the thoughts and feelings of the person with whom you come into direct contact. The analysis shows a correlation between empathy and correct pronunciation, as well as a connection with the development of intercultural competence, which is highly influential in the process of acquiring foreign languages. The paper refers to the importance of the atmosphere in the classroom and the teacher's role in foreign language acquisition, as well as the influence of teachers on the development of certain forms of empathy and intercultural competence in students. It is necessary to encourage students and foster mutual understanding, respect, openness to the new and different. It can be concluded that there is a lack of research on the correlation between empathy and teaching foreign languages, which can be a subject of future research.

Keywords: empathy, emotions, second language teaching, intercultural competence, teacher's role

Примљен 17. децембра 2014.

Прихваћен 03. марта 2015.